

Вадим Хашев,
доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗАЦІЮ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ: СТАТЕВІ ТА ВІКОВІ ОЗНАКИ

Одним із найважливіших елементів кримінологічної характеристики будь-якого виду злочинності є характеристика особи злочинця. Оскільки розробка належних та ефективних заходів запобігання будь-якому виду злочинної діяльності, зокрема і організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, повинна враховувати ті специфічні риси, власності і якості, що відрізняють злочинців від законослухняних громадян.

Тому саме узагальнена кримінологічна характеристика окремих видів і категорій злочинців дозволяє виділити їх специфічні ознаки та якості, що сприяють вчиненню ними злочинів, визначити криміногенні групи населення, а також прогнозувати злочинну поведінку окремих осіб [1, с. 42]. Жоден кримінолог не може уникнути розгляду проблем, пов'язаних з особою злочинця. Вони виникають у ході теоретичного аналізу злочинності, її причин, а також під час наукового розроблення й обґрунтування організації боротьби з цим явищем [2, с. 248]. Розглянемо і ми окремі складові такої характеристики.

Спочатку проаналізуємо осіб, які засуджені за вчинення злочину, передбаченого ст.317 Кримінального кодексу (далі – КК) України за ознакою статі. Такий поділ осіб є важливим для кримінології, оскільки, на думку О.М. Гаргат-Українчук, незважаючи на те, що злочинність жінок тісно пов'язана із загальною злочинністю, разом з тим, вона має певні особливості, які визначаються соціально-біологічним і психологічним статусом жінки. Від злочинності чоловіків, яка домінує практично в усіх показниках загальної злочинності, жіноча злочинність відрізняється кількісними показниками, особливостями структури і характеру злочинів, роллю жінок у злочинах, вчинених разом із чоловіками, способами і знаряддями вчинення злочинів. Що стосується кількісних особливостей і відмінностей, то протягом століть жіноча злочинність завжди значно поступалась чоловічій. Співвідношення рівня злочинів, вчинених жінками, до рівня злочинів, вчинених чоловіками, дорівнює 1:7[3, с. 189].

Судова статистика підтверджує ці тези. Так, відповідно до Звітів про склад засуджених у 2016 р., при 76217 засуджених особах, жінки склали 11,69%, у 2017 р. – 11,27% (76804 засуджених осіб), у 2018 р. – 11,8% (73569 засуджених осіб), у 2019 р. – 12,2%(70375 засуджених осіб) та у 2020 р. – 12,3% (67517 засуджених осіб)[4]. Отже, за останні п'ять років, незважаючи на те, що загальна кількість засуджених осіб поступово зменшується, частка жінок серед усіх осіб, яких засуджено за вчинення злочинів, залишається у співвідношенні до чоловіків як 1 до 7 і утримується на рівні 11-12%.

Аналіз показників осіб, засуджених за вчинення злочину, передбаченого ст.317 КК України свідчить, що розглядаваний злочин також переважно вчиняється чоловіками. За узагальненими даними протягом 2016 – 2020 р.р. частка жінок серед усіх осіб, засуджених за розглядаваний злочин склала майже 12%[4]. Тобто можна говорити про те, що організацією або утриманням місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів займаються переважно чоловіки, оскільки співвідношення рівня цього злочину, вчиненого жінками, до рівня злочину, вчиненого чоловіками, дорівнює як і у середньому для всіх засуджених осіб – 1 до 7, утримуючись на рівні 10-12%.

Також, для створення кримінологічного портрету особи злочинця важливе значення має його вікова характеристика, що свідчить, по-перше, про особливості злочинної поведінки представників тих чи інших вікових категорій, по друге, дозволяє встановити найкриміногеннішу вікову групу серед злочинців того чи іншого виду, по-третє, допомагає розкрити,

зокрема, сутність ціннісних орієнтирів, потреб, цілей та планів злочинця[5, с.64].

Відповідно до даних кримінологів, найчастіше злочини загалом вчиняють особи вікових груп від 18 до 29 років та від 30 до 39 років, а після 40 років, за свідченням А.Ф. Зелінського, кримінальна активність особи значно знижується [6, с.64].

Дані судової статистики також підтверджують ці тези. Наприклад, у 2020 р. серед загальної кількості засуджених осіб 3% становили особи у віці від 14 до 18 років, 16,5% - від 18 до 25 років, 14,8% - від 25 до 30 років, 54,1% - від 30 до 50 років, 10,3% - від 50 до 65 років та 1,2% - понад 65 років[7].

Проте, якщо аналізувати дані за останні п'ять років, щодо кількості засуджених за організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за ознакою віку, то тут простежуються дещо інші тенденції.

У 2016 р. за злочин, передбачений ст.317 КК України не було засуджено жодної неповнолітньої особи, у віці 18-25 років засуджено 8,96% від загальної кількості осіб, засуджених за цей злочин, у віці 25-30 років – 19,35%, у віці 30-50 років – 64,15%, у віці 50-65 років – 6,45%, у віці понад 65 років засуджено лише одну особу. Тобто найбільшу частку засуджених за вчинення розгляданого злочину складала категорія осіб віком 25-50 років – 83,51%, тоді як серед загальної кількості осіб, засуджених за всі злочини у 2016 р., частка осіб цієї вікової категорії склала 65,3%.[8].

І хоча у 2017 р. частка осіб віком 25-50 років, засуджених за вчинення розгляданого злочину зменшилась до 80,59%, все одно вона значно переважала частку цієї вікової категорії серед загальної кількості засуджених у 2017 р. осіб, що складала 67%[10].

Те ж саме можна говорити і про дані за 2018 р. Так, за вчинення злочину, передбаченого ст.317 КК України частка осіб у віці 25-50 років склала близько 79%, тоді як серед загальної кількості осіб, засуджених за всі злочини у 2018 р., частка осіб цієї вікової категорії склала 67,41%[7].

У 2019 р. частка осіб, засуджених за вчинення злочину, передбаченого ст.317 КК України віком 25-50 років склала 73,6%, при чому серед загальної кількості осіб, засуджених за всі злочини у 2019 р., частка осіб цієї вікової категорії склала 68,1%[11].

І, нарешті, у 2020 р. частка осіб, віком 25-50 років знову зросла, до 79%, тоді як частка осіб цієї вікової категорії, засуджених за всі злочини у цьому ж році склала 68,9%[7]. Таким чином, дані судової статистики свідчать про те, що за період 2016 – 2020 р.р. злочин, передбачений ст.317 КК України переважно вчиняли чоловіки (88%) віком від 25 до 50 років (80%). Також характерною особливістю розгляданого злочину є те, що частка засуджених віком 25-50 років залишається стабільно вищою, ніж частка цієї вікової категорії серед усіх засуджених осіб.

Для більш детального з'ясування вікових характеристик злочинців доцільно також звернутись до єдиних звітів про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення з яких можна отримати, зокрема, і розглядані нами характеристики виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст.317 КК України. Так, відповідно до цих звітів, сукупно, за період 2016 – 2020 р.р., виявлено 1616 осіб, які вчинили розглядане злочинне діяння. Серед них віком до 18 років виявлено 4 особи (0,2%), віком 18-28 років – 323 особи (20%), віком 29-39 років – 761 особа (47,1%), віком 40-54 років – 29,3%, віком 55-59 років – 37 осіб (2,3%) та віком понад 60 років 18 осіб (1,1%)[12]. Тобто найбільшу категорію осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення, передбачене ст.317 КК України, становлять особи віком 29-39 років. При чому частка осіб старшого віку (40-54 роки) є більшою, ніж молодих осіб. Ці дані зайвий раз підтверджують той факт, що розглядане злочинне діяння вчиняють переважно особи зрілого віку.

Вищенаведені дані можна враховувати при розробці ефективних заходів запобігання розгляданому злочину.

1. Ковалкин А.А. Хруппа Н.С., Чубарев В.Л. Деятельность органов внутренних дел по выявлению и предупреждению группового сбыта наркотических средств: Учебное пособие. К.: Украинская академия внутренних дел, 1993. 112 с.

2. Курс советской криминологии: Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник / Под ред. В.Н. Кудрявцева, И.И. Карпеца, Б.В. Коробейникова. М.: Юрид. лит., 1985. т.1. 415 с.

3. Гаргат-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного Університету. Серія Право*. 2014. Випуск 25. С.189-191.

4. Статистичні звіти «Про склад засуджених» за 2015 - 2019 р.р., підготовлені Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
5. Доброзез І.О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 242 с.
6. Зелінський А.Ф.: Курс лекцій. Х.: Прапор, 1996. 260 с.
7. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2020 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2020/
8. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2016 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2016/
9. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2017 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2017/
10. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2018 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2018/
11. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2019 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2019/
12. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua>

Анатолій Черненко,

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Анатолій Шиян,

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплює завдання кримінального провадження, до яких серед інших віднесено: «...захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень тощо» [1]. Як видно з наведеної цитати, захист держави перебуває серед завдань кримінального процесу. І це не випадково, бо як можна говорити про безпеку держави без боротьби із злочинами, що можуть загрожувати безпеці державі та її громадянам. Саме тому кримінальний процес вважають основним засобом боротьби із злочинами. Важливе місце у кримінальному процесі займає досудове розслідування, від якості якого певною мірою залежить і боротьба із злочинами. Ця частина кримінального процесу перебуває у центрі уваги та постійно удосконалюється. Треба сказати, що реформування кримінальної процесуальної діяльності з метою її удосконалення триває не одне десятиліття і у цьому питанні багато чого зроблено, але, як і будь-яка людська діяльність, вона далека від досконалості. Якщо говорити про досудове розслідування, як важливу складову кримінальної процесуальної діяльності, то слід відзначити, що на сьогоднішній день, досудове розслідування, на наш погляд, перебуває у найгіршому стані порівняно із іншими стадіями кримінального процесу. Такий стан досудового розслідування негативно впливає на весь кримінальний процес, бо, будучи першою стадією кримінального провадження, свої недоліки «передає» наступним стадіям. Саме тому, питання удосконалення досудового розслідування набувають особливої актуальності не лише для кримінального процесу, але й для забезпечення безпеки всієї держави.

Про недоліки досудового розслідування багато вже сказано у чисельних наукових публікаціях, які заслуговують на увагу.

Науковці доходять висновку: «Будь які органи для належного виконання ними свої зав-